

Łukasz Szczypiński

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W SEKTORZE ROLNO-SPOŻYWCZYM W POLSCE

Streszczenie: W artykule przedstawiono najważniejsze motywy zagranicznych inwestorów, determinujące podjęcie decyzji o realizacji inwestycji zagranicznej w przemyśle rolno-spożywcym na terenie Polski. Analizę przeprowadzono na podstawie literatury dotyczącej zagadnień mieszczących się w ramach przedmiotu badań, wykorzystano także badania ankietowe.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, uwarunkowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w sektorze rolno-spożywcym, teoria bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

1. Wstęp

W literaturze przedmiotu bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) definiowane są jako forma lokaty kapitału, dokonywana poza granicami kraju osiedlenia inwestora, celem podjęcia działalności gospodarczej od podstaw lub nabycia praw własności do istniejącego przedsiębiorstwa, w skali umożliwiającej bezpośredni udział w zarządzaniu. Inwestycje te stanowią szczególną formę międzynarodowego obrotu kapitału [Karaszewski 2004, s. 19].

Wiele państw, w tym także Polska, stara się przyciągnąć kapitał zagraniczny w formie bezpośrednich inwestycji jako zewnętrzne źródło finansowania rozwoju gospodarczego, czynnik restrukturyzacji i modernizacji całej gospodarki. Inwestycje tego rodzaju, oprócz oczywistych finansowych aspektów, wnoszą bowiem również istotne, niemierzalne elementy stymulujące rozwój gospodarczy państwa i jego mieszkańców, tj. transfer technologii, zdolności organizacyjne i menedżerskie oraz dostęp do międzynarodowych rynków.

Na początku lat dziewięćdziesiątych, w wyniku odrzucenia dawnej doktryny politycznej i gospodarczej, rozpoczął się proces transformacji polskiej gospodarki. Liberalizacja przepisów regulujących przepływ kapitałów, stworzenie systemu prawnych warunków inwestowania i stopniowe włączanie gospodarki polskiej do światowego systemu finansowego przyczyniły się do wzrostu zainteresowania

przedsiębiorców zagranicznych polskim rynkiem i rozbudowy coraz silniejszych powiązań ekonomicznych Polski z zagranicą. Transformacja gospodarki spowodowała, iż hermetyczny do tej pory kraj, z ponad 38-milionowym potencjalnym rynkiem zbytu, stał się atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych, w konsekwencji czego BIZ realizowane były praktycznie w każdej gałęzi przemysłu. Szczególnie zauważalna ich ekspansja wystąpiła w sektorze rolno-spożywczym.

Wzrost BIZ w ramach przemysłu rolno-spożywczego odnotowano wraz z rozpoczęciem procesu prywatyzacji przedsiębiorstw przemysłowych. Najwyższy poziom w przemyśle rolno-spożywczym osiągnęły one w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych; niestety w następnych latach można było obserwować tendencję zniżkową – udział sektora rolno-spożywczego w inwestycjach zagranicznych w Polsce zmalał do kilku procent. Sytuacja uległa znacznej poprawie w 2005 roku. Źródłem tej zmiany była niewątpliwie integracja Polski z UE, powodująca wzrost zainteresowania przedsiębiorców zagranicznych polskim sektorem rolno-spożywczym. W konsekwencji nastąpił przyrost BIZ w analizowanym sektorze do poziomu 445,3 mln euro, co stanowiło 5,4% ogólnej wartości BIZ w Polsce. W porównaniu np. z Republiką Czeską, gdzie wartość zagranicznych projektów inwestycyjnych w sektorze rolno-spożywczym w 2005 r. wyniosła 131,2 mln euro i szacowana była na 0,015% BIZ ogółem, sytuacja Polski w tym zakresie przedstawiała się bardzo korzystnie. Ponadto w analizowanym okresie zwraca uwagę wysoka rentowność sektora rolno-spożywczego dla inwestorów zagranicznych. Mimo iż po 2005 r. przyrost BIZ ustabilizował się (350 mln EUR w 2006 r. i 356,5 mln EUR w 2007 r.), dochody zagranicznych inwestorów z tytułu zaangażowania kapitału w sektorze rolno-spożywczym wciąż rosły (583,5 mln EUR w 2005 r., 841,6 mln EUR w 2007 roku).

Analizując strukturę BIZ w ramach sektora rolno-spożywczego w Polsce, można zauważyć, iż objęły one przede wszystkim najbardziej rentowne i skoncentrowane branże przemysłu rolno-spożywczego. Obecnie największą rolę kapitał zagraniczny odgrywa w prywatyzacji przemysłu tytoniowego, cukierniczego, koncentratów spożywczych, piwowarskiego, napojów i soków owocowych. Firmy zagraniczne kontrolują większość obrotów w tej sferze. Natomiast w takich branżach, jak: młynarska, owocowo-warzywna, ziemniaczana, paszowa, rybna, drobiarska, mięsna, tłuszczowa, kapitał zagraniczny odgrywa rolę marginalną [Golik 2004, s. 43].

Projekty inwestycyjne w wymienionych branżach realizują przede wszystkim przedsiębiorcy z krajów europejskich, takich jak Niemcy (25%), Holandia (11,43%) czy Francja (11,43%). Znaczący jest także udział w sektorze rolno-spożywczym firm zagranicznych z USA (10%).

Powyższa sytuacja rodzi pytanie, dlaczego przedsiębiorcy zagraniczni realizują swoje cele inwestycyjne w Polsce, a zwłaszcza jakie rodzaje czynników i w jakim stopniu uzasadniają wybór Polski jako miejsca BIZ w sektorze rolno-spożywczym. Zagadnienia te stanowią przedmiot analizy dokonanej w ramach niniejszego opracowania.

2. Czynniki determinujące napływ BIZ w ujęciu doktryny

Czynniki determinujące napływ BIZ to występujący w kraju lokaty zespół uwarunkowań, zachęcających do podejmowania w nim działalności gospodarczej. Analiza literatury przedmiotu odnoszącej się do determinantów BIZ pozwala sformułować wnioszek, iż uwarunkowania napływu BIZ ujmowane są w szerokim znaczeniu. Nadto definicje ich dotyczące są oparte na odmiennych kryteriach i koncentrują się różnych aspektach makro- i mikrootoczenia.

Szczegółową analizę determinantów BIZ przedstawił J.H. Dunning, formułując „paradygmat OLI (*ownership – location – internationalization*)”, zwany teorią BIZ. Teoria ta wyróżnia trzy grupy czynników warunkujących decyzję o lokalizacji BIZ. Pierwsza grupa czynników związana jest ze specyfiką przedsiębiorstwa i posiadanymi przez nie przewagami własnościowymi. Zgodnie z tezą Dunninga przedsiębiorstwo podejmuje inwestycję zagraniczną, jeżeli ulokowanie jej w kraju lokaty zapewni osiągnięcie korzyści z przewag własnościowych, które wynikają z posiadanych czynników, niedostępnych firmom lokalnym lub przedsiębiorstwom z innych krajów. Druga grupa czynników obejmuje wystąpienie w kraju lokaty przewag lokalizacyjnych, które zapewniają przedsiębiorstwu korzyści nieosiągalne w kraju macierzystym i decydują o wyborze danego kraju lokaty. Do trzeciej grupy czynników decydujących o podjęciu inwestycji zagranicznej zalicza się tzw. bodźce internacjonalizacji, które definiowane są jako wystąpienie przewag transakcji wewnętrznych, dokonywanych wewnątrz międzynarodowej struktury powiązanych kapitałowo przedsiębiorstw nad transakcjami zewnętrznymi z przedsiębiorstwami spoza struktury [Karaszewski 2001, s. 27-44].

Z kolei, według J. Markusena, najważniejszymi czynnikami lokalizacyjnymi BIZ są długoterminowe powiązania handlowe zagranicznych przedsiębiorstw z państwem przyjmującym inwestycje, a także otwartość rynku, stabilny poziom polityki oraz uwarunkowania makroekonomiczne kraju goszczącego [Markusen 1995, s. 69].

Na inny aspekt motywów lokalizacji BIZ wskazuje J. Rymarczyk, który wyróżnia cztery główne grupy czynników. Pierwszą grupę stanowią polityczne i instytucjonalne warunki tworzące tzw. klimat inwestycyjny. Są one określone m.in. przez ustawowe regulacje, decyzje o charakterze fiskalnym, polityczną stabilność, bezpieczeństwo prawne i nastawienie społeczne do zagranicznych inwestycji. Drugą grupę stanowią czynniki kosztowe, które obejmują dostęp do czynników produkcji oraz ich ceny. Najczęściej w tej sferze wymieniane są płace, których niski poziom w krajach rozwijających się jest często przytaczany jako argument przemawiający za lokalizacją tam inwestycji. Do trzeciej grupy J. Rymarczyk zaliczył uwarunkowania rynkowe, wymieniając wśród nich: wielkość rynku, dynamikę jego wzrostu, rozmiary konkurencji, możliwość eksportu i zewnętrzną ochronę rynku, etapy jego rozwoju oraz fazy cyklu interesujących inwestorów produktów. Czwartą grupę stanowią natomiast różnorakie bariery handlowe: cła, procedury celne, licencje, kontyngenty, normy, państwowe subwencje itd. Jako bariery handlowe traktowane są także trans-

port i ewentualne negatywne nastawienie konsumentów miejscowych do obcych towarów (etnocentryzm konsumentów) [Rymarczyk 2004, s. 41].

Odmienny podział uwarunkowań bezpośrednich inwestycji zagranicznych przedstawia K. Przybylska, według której można wyróżnić dwie grupy determinantów: wynikające z motywów podejmowania BIZ oraz wynikające z klimatu inwestycyjnego kraju lokaty. Do pierwszej grupy K. Przybylska zalicza determinanty: rynkowe, kosztowe i efektywnościowe. Czynniki rynkowe obejmują wielkość i chłonność rynku, perspektywę jego rozwoju, występowanie barier handlowych i dostęp do rynków regionalnych. Wśród determinantów kosztowych autorka wyróżnia: dostęp do zasobów naturalnych, poziom kosztów produkcji, koszty pracy, koszty uzyskania kapitału, koszty energii, system podatkowy, dostęp do zaawansowanych technologii, wykwalifikowanej kadry i ośrodków naukowo-badawczych oraz położenie geograficzne kraju lokaty. Z kolei determinanty efektywnościowe według niej obejmują optymalne kombinacje determinantów rynkowych i kosztowych, koncentrację działalności gospodarczej w ograniczonej liczbie krajów danego regionu i możliwość współpracy z lokalnymi przedsiębiorstwami. Do drugiej grupy determinantów, związanych z szeroko rozumianym klimatem inwestycyjnym, K. Przybylska zalicza ogół warunków funkcjonowania zagranicznych przedsiębiorstw (stabilizacja polityczna i ekonomiczna, polityka liberalizacji BIZ oraz regulacje prawne BIZ), udogodnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej zagranicznych przedsiębiorstw (system bodźców inwestycyjnych, otoczenie biznesowe, działalność promocyjna na rzecz BIZ) oraz poziom ryzyka inwestycyjnego w kraju lokaty [Przybylska 2001, s. 97-101].

E. Bojar natomiast, analizując kwestię czynników determinujących napływ BIZ, stwierdza, iż o atrakcyjności inwestycyjnej danego kraju decydują przede wszystkim dwie grupy czynników: stan gospodarki i perspektywy jej rozwoju (sytuacja ekonomiczna, sytuacja polityczna i społeczna oraz przestrzenny system organizacyjny), a także rozwiązania prawne dotyczące podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej [Bojar 2001, s. 23].

3. Czynniki warunkujące napływ BIZ w przemyśle rolno-spożywczym w Polsce w świetle badań własnych

Ankieta badawcza „Atrakcyjność Polski dla inwestorów zagranicznych działających w sektorze przemysłu rolno-spożywczego” została skierowana do firm prowadzących działalność w sektorze rolno-spożywczym na terytorium Polski, posiadających w kapitale zakładowym udział kapitału zagranicznego.

Badanie zostało zrealizowane w 2010 r., obejmując próbę 96 przedsiębiorstw (przy współczynniku zwrotności 30,86%). Większość spośród badanych firm to małe i średnie przedsiębiorstwa, wśród których 62,50% stanowią inwestycje typu *greenfield*, a 37,50% *brownfield*. W badaniu wzięli udział członkowie zarządów i kadry kierowniczej przedsiębiorstw, odpowiedzialni za strategię i rozwój firmy.

Przedmiotem badań była analiza motywów zagranicznych inwestorów, determinujących podjęcie decyzji o bezpośredniej inwestycji na terenie Polski. Tym samym dążono do uzyskania ich opinii na temat czynników wyróżniających Polskę jako kraj atrakcyjny dla inwestorów działających w przemyśle rolno-spożywczym.

Z uwagi na ograniczenie formą opracowania w postaci artykułu, w części opisowo-sprawozdawczej z badań stymulantów skoncentrowano się tylko na tych, które osiągnęły powyżej 50% wskazań i były określone jako bardzo istotne. W odniesieniu do destymulantów granicę stanowiło 70% wskazań. Pozostałe czynniki, tj. umiarkowanie istotne, mało istotne oraz nieistotne, przedstawiono tylko w postaci tabelarycznej.

Tabela 1. Dziesięć najatrakcyjniejszych krajów Europy Środkowo-Wschodniej według respondentów, w zakresie inwestycji w przemyśle rolno-spożywczym

Nazwa państwa	Liczba wskazań przez respondentów	Odsetek wskazań przez respondentów
Polska	18	37,50%
Czechy	17	35,42%
Węgry	15	31,25%
Słowacja	10	20,83%
Serbia	9	18,75%
Rumunia	8	16,67%
Bułgaria	7	14,58%
Czarnogóra	6	12,50%
Litwa	6	12,50%
Słowenia	4	8,33%

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedno państwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zrealizowane w ramach ankiety badania rozpoczynało ogólne pytanie o najbardziej atrakcyjny kraj w Europie Środkowo-Wschodniej pod względem inwestycji w przemyśle rolno-spożywczym. 37,50% respondentów za taki kraj uznało Polskę. Jako alternatywę 35,42% ankietowanych wskazało Czechy, a 31,25% Węgry. Na czwartym miejscu wymieniano Słowację. Najmniej korzystnie pod tym względem oceniono Słowenię (tab. 1).

W dalszej części badań wskazywano czynniki określające atrakcyjność Polski jako miejsca realizacji zagranicznych projektów inwestycyjnych, dokonując wskazań wśród następujących kategorii:

- czynniki ekonomiczne,
- czynniki społeczne,
- czynniki regulacyjno-prawne.

Tabela 2. Czynniki ekonomiczne warunkujące inwestycje zagraniczne w przemyśle rolno-spożywczym

Czynnik ekonomiczny	Czynniki [%]			
	wpływ bardzo istotny	wpływ umiarkowanie istotny	wpływ mało istotny	wpływ nieistotny
1. Aktywność wobec inwestorów zagranicznych	37,50	32,29	22,92	7,29
2. Cena surowców	55,21	22,92	13,54	8,33
3. Chłonność rynku	51,04	34,38	9,38	5,21
4. Położenie geograficzne	53,13	27,08	9,38	10,42
5. Koszt siły roboczej w przemyśle	57,29	23,96	8,33	10,42
6. Poziom konkurencji lokalnych firm	27,08	22,92	23,96	26,04
7. Poziom bezrobocia	22,92	33,33	27,08	16,67
8. Wielkość rynku	51,04	25,00	10,42	13,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Pośród czynników ekonomicznych wymienianych jako preferowane przez przedsiębiorców większe znaczenie przypisywano motywom kosztowym aniżeli rynkowym (tab. 2). Do najistotniejszych stymulantów kosztowych ankietowani zaliczyli: koszty siły roboczej w przemyśle (57,29%), ceny surowców (55,21%) oraz położenie geograficzne kraju (53,13%). Wśród stymulantów rynkowych wyróżniono chłonność (51,04%) i wielkość rynku (51,04%). W związku z tym można stwierdzić, iż na decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej w przemyśle rolno-spożywczym wpływają przede wszystkim takie uwarunkowania ekonomiczne, które umożliwiają uzyskanie przewagi komparatywnej. Dominująca pozycja w tym zakresie jest możliwa do osiągnięcia na obszarach, gdzie czynniki kosztowe są relatywnie niższe niż w macierzystym kraju inwestora.

Najistotniejszą stymulantą wskazywaną przez respondentów w ramach czynników kosztowych był koszt siły roboczej w przemyśle (57,29%). Mimo iż w ostatniej dekadzie płace w Polsce wzrosły, to nadal przeciętne wynagrodzenie godzinowe w przemyśle jest niższe aniżeli w krajach Europy Zachodniej. W Polsce średnia płaca godzinowa w latach 2000-2009 wzrosła o 48% – z 2,5 do 3,7 euro. Dla porównania, w tym samym okresie wzrost średniej płacy godzinowej w Republice Czeskiej wyniósł 145% – z 2,0 do 4,9 euro, a w Niemczech 20% – z 13,5 do 16,1 euro.

W zakresie cen surowców sytuacja kształtuje się podobnie. W Polsce, mimo wzrostu cen w ostatnich latach, w dalszym ciągu można nabyć surowce taniej aniżeli w Europie Zachodniej. Dotyczy to surowców zarówno przetworzonych, jak i w postaci pierwotnej.

Oprócz uwarunkowań bezpośrednio wpływających na koszt wytworzenia jako jeden z najistotniejszych respondenci uznali również położenie geograficzne Polski.

Jej centralne umiejscowienie w Europie jest niewątpliwie istotne z punktu widzenia zagranicznych inwestorów, szczególnie tych, którzy poszukują lokalizacji dla przedsiębiorstw ukierunkowanych na eksport. Mogą oni bowiem czerpać korzyści wynikające z dogodnego usytuowania Polski na mapie Europy, z których niewątpliwie najważniejszą jest obniżenie kosztów transportu produktów finalnych.

Ponadto respondenci działający w sektorze rolno-spożywczym jako zasadniczy czynnik ekonomiczno-rynkowy wskazali chłonność rynku, określanego przez PKB *per capita*. Polska w wyniku głębokich przekształceń i reform systemowych oraz wysokiego tempa wzrostu gospodarczego w połowie lat dziewięćdziesiątych, w okresie 1990-2001 osiągnęła przyrost PKB *per capita* o 191% (z 1630 USD do 4737 USD). W roku 2009 wskaźnik ten osiągnął wartość 11 273 USD, przy średniej 11 942 USD w państwach Europy Środkowo-Wschodniej i 36 314 USD w państwach należących do UE. Wzrost PKB *per capita* decyduje o możliwościach konsumpcyjnych i wpływa pośrednio na zapotrzebowanie na produkty rolno-spożywcze.

Wśród najważniejszych stymulantów kosztowych wymieniano także wielkość rynku, określanego przez pryzmat ponad 38 mln potencjalnych konsumentów. Czynnik ten był szczególnie ważny w pierwszych latach transformacji, po otwarciu izolowanego dotąd rynku o ograniczonej podaży dóbr, przy jednoczesnym wysokim popycie na produkty zagraniczne.

W odniesieniu do stymulantów społecznych rozstrzygnięcia respondentów kształtują się podobnie do wskazanych uwarunkowań ekonomicznych. Przy wyborze kraju docelowego inwestycji ankietowani kierowali się atrakcyjnością czynni-

Tabela 3. Czynniki społeczne warunkujące BIZ w przemyśle rolno-spożywczym

Czynnik społeczny	Czynniki społeczne [%]			
	wpływ bardzo istotny	wpływ umiarkowanie istotny	wpływ mało istotny	wpływ nieistotny
1. Dobrze rozwinięty system szkolnictwa wyższego z naciskiem na zagadnienia z przemysłu spożywczego	19,79	23,96	37,50	18,75
2. Dostępność i jakość kadry inżynierskiej	55,21	22,92	13,54	8,33
3. Dostępność niepełnosprawnej siły roboczej	26,04	28,13	28,13	17,71
4. Nawyki żywieniowe społeczeństwa	35,42	34,38	27,08	3,13
5. Otwartość społeczeństwa na produkty międzynarodowe	34,38	37,50	19,79	8,33
6. Poziom wydajności pracy	57,29	32,29	5,21	5,21
7. Tryb życia społeczeństwa	22,92	28,13	22,92	26,04
8. Wydatki gospodarstw domowych na produkty żywnościowe	26,04	42,71	19,79	11,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

ków kosztowych, do których zaliczono poziom wydajności pracy (57,29%) oraz dostępność i jakość kadry inżynierskiej (55,21%) (tab. 3).

Wykwalifikowani pracownicy techniczni o wysokiej wydajności są pożądanymi przez inwestorów zagranicznych, dla których często najistotniejszą kwestią jest pozyskanie odpowiedniego kapitału ludzkiego w miejscu lokaty inwestycji. W Polsce wskaźnik skolaryzacji w latach dziewięćdziesiątych wykazywał tendencję wzrostową, jednak jego wielkość w porównaniu z państwami wysoko rozwiniętymi była stosunkowo niska. Dopiero w ostatniej dekadzie dostęp do wykwalifikowanej kadry inżynierskiej stał się łatwiejszy, a w konsekwencji Polska uzyskała w tym zakresie pozycję jednego z liderów wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Podobnie kształtowała się sytuacja w zakresie wydajności pracy Polaków. W latach dziewięćdziesiątych efektywność produkcyjna, mimo iż wykazywała tendencję wzrostową i nastąpił prawie trzykrotny jej wzrost, to jednak wciąż była szacowana poniżej średniego poziomu odnotowanego w Unii Europejskiej. Dopiero w kolejnych latach zauważalne były systematyczne zmiany, w których konsekwencji w 2009 r., wśród państw członkowskich UE, tylko w Hiszpanii efektywność pracowników osiągnęła poziom wyższy aniżeli w Polsce.

Kolejne, analizowane w ramach zrealizowanych badań, uwarunkowania określające atrakcyjność Polski jako miejsca realizacji zagranicznych projektów inwestycyjnych stanowiły czynniki regulacyjno-prawne, przy czym uwzględniono: legislację dotyczącą ochrony konsumentów, możliwość nabywania nieruchomości przez cudzoziemców, system finansowo-bankowy, przepisy dotyczące ochrony środowiska oraz ustawy regulujące zatrudnienie (tab. 4).

Czynniki regulacyjno-prawne były oceniane przez pryzmat szeroko rozumianego klimatu inwestycyjnego.

Najistotniejszym czynnikiem wskazanym przez respondentów wśród analizowanej grupy czynników polityczno-prawnych był rozwinięty system finansowo-bankowy (51,04%). Poziom systemu bankowego i rynku kapitałowego pozwala na

Tabela 4. Czynniki polityczno-prawne warunkujące inwestycje zagraniczne w przemyśle rolno-spożywczym

Czynnik polityczno-prawny	Czynniki społeczne [%]			
	wpływ bardzo istotny	wpływ umiarkowanie istotny	wpływ mało istotny	wpływ nieistotny
1. Legislacja dotycząca ochrony konsumenta	26,04	29,17	21,88	22,92
2. Możliwość nabycia nieruchomości przez cudzoziemca	42,71	32,29	17,71	7,29
3. System finansowo-bankowy	51,04	30,21	14,58	4,17
4. Przepisy dotyczące ochrony środowiska	19,79	28,13	29,17	22,92
5. Ustawy regulujące zatrudnienie	37,50	41,67	9,38	11,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

integrację z rynkiem światowym. W Polsce wysoko oceniane są oba aspekty, które funkcjonują zgodnie z rozwiązaniami opartymi na doświadczeniach krajów wysoko rozwiniętych i zarówno od strony instrumentalnej, jak i instytucjonalnej spełniają standardy światowe. Rozwiązania prawne dotyczące systemu bankowego i rynku kapitałowego są analogiczne do stosowanych w krajach wysoko rozwiniętych.

W ramach zrealizowanych badań ankietowych podjęto także próbę identyfikacji barier w prowadzeniu działalności w sektorze rolno-spożywczym w Polsce napotkanych przez inwestorów zagranicznych. Wskazano w tym celu listę okoliczności, które mogły tę działalność utrudniać. Ponad 70% respondentów za najbardziej istotne destymulanty uznało system podatkowy i funkcjonowanie administracji publicznej (tab. 5).

Tabela 5. Czynniki zniechęcające inwestorów zagranicznych do inwestowania w sektorze rolno-spożywczym w Polsce

Czynnik zniechęcający	Odsetek wskazań [%]
System podatkowy	73
Funkcjonowanie administracji publicznej	71
Wysoka czasochłonność zakładania spółki	69
Wysokie pozapłacowe koszty pracy	62
Niestabilna sytuacja polityczna	61
Infrastruktura transportowa	61
Długi czas oczekiwania na instytucje upoważnione do przeprowadzania kontroli (sanepid, bhp itp.)	51
Ograniczony poziom wydatków gospodarstw domowych na żywność	50
Wysokie koszty najmu lokali użytkowych	48
Ustawy regulujące umowy	48
Niska aktywność targowo-wystawiennicza	47
Brak profesjonalnej agencji obsługującej inwestorów	46
Praktyki korupcyjne	46
Postawy społeczeństwa wobec pracy	43
Duża aktywność inwestorów z sektora rolno-spożywczego	41
Słabo rozwinięte zaplecze badawczo-rozwojowe	40
Duże zagęszczenie przedsiębiorstw w sektorze rolno-spożywczym	38
Siła związków zawodowych	36
Tempo zmian w procesach technologicznych	36
Wysoki wskaźnik przestępczości	24

*ankietowani ocenili każdy czynnik w skali od 1 do 10

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podstawową barierą napływu BIZ do Polski, według opinii ankietowanych, jest system podatkowy (73%). Wysokie stawki podatków wpływają znacząco na koszt pracy, a tym samym ograniczają zyski, co skutecznie zniechęca inwestorów. Nadto niestabilność przepisów podatkowych, zarówno na szczeblu lokalnym, jak i centralnym, nie pozwala właściwie i długookresowo zaplanować strategii przedsiębiorstwa, stanowiąc jednocześnie czynnik przemawiający przeciwko zrealizowaniu inwestycji na terenie Polski.

Krytycznie oceniono również funkcjonowanie struktur organizacyjnych administracji publicznej (71%), które według inwestorów potrzebują gruntownych zmian. Główne zarzuty to brak przejrzystości i jawności decyzji podejmowanych na różnych poziomach władzy administracyjnej oraz nieprzestrzeganie ustalonych warunków i terminów.

4. Zakończenie

Zasadniczym celem badawczym opracowania była analiza motywów zagranicznych inwestorów, determinujących podjęcie decyzji o bezpośredniej inwestycji na terenie Polski. Analiza literatury przedmiotu oraz własne spostrzeżenia, poczynione głównie w związku z omówionymi w ramach niniejszego opracowania badaniami, stanowią podstawę do sformułowania przedstawionych niżej wniosków.

Transformacja polskiej gospodarki spowodowała, iż hermetyczny kraj z ponad 38-milionowym rynkiem zbytu stał się atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych, działających nie tylko w sektorze rolno-spożywczym, lecz także w innych gałęziach przemysłu.

Polską zaczęli interesować się zwłaszcza przedsiębiorcy z wysoko rozwiniętych krajów Europy Zachodniej (Niemcy, Holandia, Francja), dla których czynniki kosztowe miały decydujące znaczenie. Przede wszystkim zwracali uwagę na koszty siły roboczej i surowców, dogodne położenie geograficzne, poziom wydajności pracy oraz dostępność i jakość wykwalifikowanej siły roboczej. Nie bez znaczenia były również motywy rynkowe, które w przededniu wejścia do Unii Europejskiej stanowiły o atrakcyjności Polski (wzrastający poziom wydajności pracy oraz wielkość rynku). Powyżej wskazane czynniki są także uwzględniane obecnie przez zagranicznych inwestorów, podejmujących decyzję o realizacji celów inwestycyjnych w polskim przemyśle rolno-spożywczym.

Niestety przedsiębiorcy lokujący w Polsce kapitał napotykać także bariery. Podstawowymi barierami, zresztą nie tylko dla zagranicznych, ale także polskich przedsiębiorców, jest system podatkowy oraz funkcjonowanie administracji publicznej. Czynniki te mogą niewątpliwie zniechęcać inwestorów zagranicznych do realizacji inwestycji w polskim sektorze rolno-spożywczym. Jednakże zauważalna obecnie w tej sferze tendencja wzrostowa pozwala sądzić, że nie mają one charakteru dominującego przy podejmowaniu decyzji o ekspansji na rynek Polski, tym bardziej że wy-

stępują one także, w szerszym lub węższym zakresie, w pozostałych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Kończąc rozważania, należy podkreślić, iż trend wzrostowy BIZ w ramach sektora rolno-spożywczego powinien zostać utrzymany w perspektywie długookresowej. Wniosek taki wypływa nie tylko z utrzymującego się wciąż zainteresowania inwestorów zagranicznych lokowaniem kapitału zagranicznego w Polsce, na co niewątpliwie znaczący wpływ mają czynniki wskazane powyżej jako determinanty decyzji w tym zakresie, ale również z wciąż niskiego poziomu konkurencyjności większości polskich przedsiębiorców działających w branży rolno-spożywczej.

Literatura

- Bojar E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w obszarach słabo rozwiniętych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Golik D., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem konkurencyjności przemysłu rolno-spożywczego*, Zeszyt Naukowy nr 651, AE, Kraków 2004.
- Karaszewski W., *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990-1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001.
- Markusen J., *The boundaries of multinational enterprises and the theory of international trade*, „Journal of Economic Perspectives” 1995 vol. 9.
- Przybylska K., *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2001.
- Rymarczyk J., *Internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 1996.

DETERMINANTS OF DIRECT FOREIGN INVESTMENT IN THE AGRI-FOOD SECTOR IN POLAND

Summary: The article presents the most important motives of foreign investors that determine their decisions to invest in the agri-food industry in Poland. The analysis was based on literature concerning the subject matter and self carried out surveys.